

**PERGAMON (BERGAMA) MEDENİYETİNDE
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR KÜLTÜRÜ ve YÖNETİM STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ**

Selman ÇUTUK

Engin ZENGİN

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Pergamon (Bergama) medeniyetinin spor eğitimini ve uygulama merkezlerini inceleyerek, bu medeniyete ait beden eğitimi ve spor kültürü ve Yönetim stratejileri hakkında bilgi vermektir.

Çalışmamızda belgesel tarama metodu uygulanmıştır. Konu ile ilgili yazılı ve görsel arşiv çalışması yapılmıştır. Anadolu medeniyetlerinden olan Pergamon (Bergama) uygarlığı, Akropol ve Asklepion yerleşkeleri konu ile ilgili örnek merkezleri oluşturmuştur.

Pergamon medeniyeti 2 yerleşim merkezinden meydana gelmektedir. Bu yerleşkelerden birincisi, Dünya'nın en dik tiyatrosunun, gymnasiumun ve stadiyumun bulunduğu Akropol yerleşkesidir. İkinci yerleşim merkezi ise, Asklepion yerleşim alanıdır, burada stadiyum, hastane, kütüphane ve amfi tiyatro bulunmaktadır.

Pergamon medeniyeti, Akropol ve Asklepion yerleşkelerindeki beden eğitimi ve spor kültürü anlayışının o döneme ait örnekleri incelendiğinde, spor ve sanatın toplumsal bir değer olarak karşımıza çıktığını görebiliyoruz. Özellikle Stadiyumlar, gymnasiumlar, amfitiyatrolar, rehabilitasyon merkezleri, festival alanları, tapınaklar, kütüphaneler vb. bir çok örnek, bize Pergamon medeniyetinin beden ve ruh sağlığını geliştirecek uygulamaların yapıldığı, sporun eğitim, rehabilitasyon ve eğlence amacıyla kullanıldığını göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Pergamon(Bergama),Beden Eğitimi, Spor Kültürü

**STUDYING PHYSICAL TRAINING AND SPORTS CULTURE AND MANAGEMENT STRATEGIES
IN THE CIVILIZATION OF PERGAMON**

ABSTRACT

The aim of this study is to give information regarding the Physical Training and Sports Culture and Management Strategies in the civilization of Pergamon, examining the sports application centres of this culture.

Documentary scanning method was used in our study. Written and visual archives studies were made regarding this subject. Acropol and Asclepion residential areas of the civilization of Pergamon, which is one of the Anatolian civilizations, were our sampling centres.

The civilization of Pergamon consisted of two residential area. One of these residential area was the Acropol, including the world's most straight theatre, gymnasium and stadium. The second residential area was the Asclepion area. There was a stadium, a hospital, a library and an amphitheater.

Studying the samples of understanding of Physical Training and Sports Culture of that time of the residential areas of Acropol and Asclepion, we see that the sports and art were social events. Especially stadiums, amphitheatres, rehabilitation centers, festival areas, temples, libraries etc., show us that the civilization of Pergamon used applications to improve body and soul health and that sports was used as education, rehabilitation and leisure.

Key words: Pergamon, Physical Training Sports Culture

Giriş

İnsanoğlunun ilkel çağlardan beri avını kovalamak, düşmandan kaçmak için koşmak zorunda olduğunu, avlanmak için taş, sopa ve sonralarında mızrak ve ok atmasını öğrendiğini, yakaladığı düşman ile yakın çatışmaya girerek güreş tuttuğu veya yumruklaştığını hatırlarsak, spor adı altında yapılan fiziksel aktivitelerin binlerce yıllık doğal bir geçmişi olduğunu görebileceğiz. Spor, tarihin ilk çağlarına kadar dayanmaktadır. İlk çağlardaki medeniyetlerde spor, toplum içinde yaşamın ve yaşama felsefesinin değişmez bir olgusu olarak görülmektedir (KORYÜREK, 1996). Yunan' lılar döneminde yarışma niteliğinde olan Olimpiyatlar Roma' lılar döneminde yaşam tarzı halinde uygulanmıştır (ALPMAN, 1972).

İlk Olimpiyatlar programı 'stade' olarak adlandırılan spor alanında yapılmaktaydı. Olimpiyatlara katılan sporcuların amacı sadece zafere ulaşmaktı. Bu dönemde olimpiyat oyunlarına sadece Yunanlı'lar katılabiliyorlardı, oyunlara yabancılar katılamıyordu. Aynı zamanda, kadınlarda oyunları izlemek için oyun alanına alınmıyorlardı. Yarışmacılar çıplak olarak yarışıyorlardı. Güneşten pek fazla etkilenmemek için ve ciltlerini korumak amaçlı sporcular vücutlarına zeytin yağı sürüyorlardı. Olimpiyat oyunları sırasında değişik şenlikler ve törenler yapılırdı (KORYÜREK, 996). Oyunlara katılan yarışmacılar 4 ay önceden çalışmalara başlardı. Şenliklerden 1 ay önce de Elius'a gelerek rakipleri ile birlikte sıkı bir çalışma içine girerlerdi (www.ege.edu.tr).

Resim – 1:Olympia

Günümüzde Bergama diye geçen Roma dönemine ait Pergamon Medeniyetinde olimpiyat oyunlarından etkilenmiştir. Tarihin ilklerinin görüldüğü bu medeniyette, gymnasiumlar, stadyumlar ve diğer birçok spor tesisleri görülmektedir. Aynı zamanda, Dünyanın en yüksek ve dik tiyatrosu, ilk hastane, ilk kitaplığın kurulması ve diğer bir anlayışla Dünya' nın ilk kütüphanesinin oluşması, ilk fizyoterapi ve spor ile rehabilitasyon uygulamaları Pergamon Medeniyetinde görülmektedir (www.ege.edu.tr), (RAFT, 2002).

Resim – 2: Akropol / Pergamon (16)

Pergamon medeniyeti iki yerleşim merkezinden medana gelmektedir. Bu yerleşkelerden birincisi gymnasiumun ve stadyumun bulunduğu Akropol yerleşkesidir. Bunun yanı sıra, Zeus sunağı, yukarı agora, 10.000 kişilik Dünyanın en dik tiyatrosu, Dionysos tapınağı, Athena kutsal alanı, kral sarayları, Traian tapınağı bulunmaktadır (BAŞGELEN, 1992). Büyük tiyatro üzerinde bir teras bulunurdu. Uzunluğu yaklaşık 210 mt. Genişliği ise 15 mt. olan bu terasda yer alan halk, stadyumun tamamına yakın bir kısmını görebilmekteydi(GUTTMANN, 1981). İkinci yerleşim merkezi ise, Dünya'nın ilk hastanesinin, küçük gymnasium ve stadyumun, dans ve rekreatif faaliyetlerin sürdürüldüğü anfi tiyatronun bulunduğu Asklepion'dur (www.ege.edu.tr), (RAFT, 2002).

Pergamon medeniyetinde düzenli bir kent planı göze çarpmaktadır. Kent yönetimi ve sosyal yaşamın önemli yapılar ve meydanlar, kent yamaçlarındaki tepeler üzerinde kurulmuştur (AROLAT).

Pergamon medeniyetinin kralı, Emenues döneminde, hür ve realist bir yönetim anlayışı hakimdi, Bergama'yı ilim, sanat ve spor alanında önemli şehirler arasına yükseltti. Zamanın başarılı sporcularından Atlos'un spor yapmasını destekledi ve onun olimpiyatlara katılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda, Arkesilas gibi ünlü filozofları ve Mikeredes gibi sanatçıları çalışmalarında desteklemiştir (ALPMAN, 1972).

Resim – 3: Amfityatro, Akropol / Pergamon (www.google.com/Pergoman)

Pergamon Medeniyeti ve Spor Eğitimi

Pergamon medeniyeti, Akropol ve Asklepion yerleşkelerinde, spor ve sanat toplumsal yaşam içerisinde önemli bir yer almıştır. Bu dönemde Gymnasiumda eğitim veren kişilere Gymnast denirdi (ALPMAN, 1972). Pergamon'lu gençler burada fiziksel aktivitelerin yanında matematik, felsefe vb. derslerle sporu birleştirip sporu bir yaşam felsefesi haline getirmişlerdir (ERİŞ, 1990).

Pergamon medeniyetinde yerleşim alanında da Olimpia'ya benzer yapılar göze çarpmaktadır. Akropol ve Asklepion yerleşkelerinde, Olimpiyat oyunlarına hazırlık amaçlı spor eğitiminin yanısıra, rekreatif amaçlı eğitimlerde spor etkili bir uygulama aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle sağlık merkezlerinde spor etkili bir rehabilitasyon aracı olarak uygulanmıştır. Bu merkezlerde tamamen hastalar kültürel yönden desteklenip, kişilerin eski günlerine dönmeleri

sağlanmaktaydı. Hastanede hastalara yürüyüşler ve kısa koşular yaptırılmış vb. tedavi yöntemleri de kullanılmıştır. Burada hastaların spor yapmaları ve eğlenmeleri için şölen merkezi şeklinde bir galeri bulunmaktadır. II. Eumenes yönetimi sırasında müzik faaliyetleri, ilk defa Cimnastik hareketleri yaptırılmıştır. Bu aktivitelerin yapılması ile dini festivaller oluşturulmuştur (RAFT, 2002). Bu dini festivallerde gençler ağıtlar okur, müzik eşliğinde dans edilirdi (MANSEL, 1995). Bu festivallerde sporsal yarışmalar yapılır ve bu organizasyonlar, Delphoi ve Olimpia'da yapılan olimpiyat oyunlarına eş değerde tutulurdu. Bu merkeze ziyaret amaçlı gelen kişilere spor gösterileri ve geceleri ışık gösterileri yapılır, gelen ziyaretçiler memnun edilirdi (RAFT, 2002).

Sporculara sadece yarışmalar için eğitim verilmemiş, yaşam sürelerince gerekli olacak dersleri de Gimnasium da vererek kişileri hayata hazırlamışlardır. Antik dönemde, sporun genel eğitimin içerisinde önemli bir yer almıştır (ERDEMLİ, 1996). Pergamon medeniyetinde de spor ve yaşam kültürünü geliştirecek bir eğitim içeriğinin uygulandığı görülmektedir.

Pergamon medeniyetindeki bu eğitim yoğunluğu içerisinde, diğer medeniyetlerde de görüldüğü gibi, beden ve ruh sağlığı için müzik eğitiminin de verildiği görülmektedir (SÖNMEZ, 2004), (RAFT, 2002). Bu dönemde spor faaliyetleri amfityatrolarda da yapılmıştır (İŞCAN, 1998). Bu dönemde, stadyumlar toplumsal yaşam içinde önemli bir yer alırdı. yaklaşık 126 Yunan yerleşkesinde bulunan stadyumlardan, Pergamon medeniyetinde de en az 5 stadyum vardı. Bu merkezlerde, halkın katıldığı festivaller, spor ve sanatsal aktiviteler uygulanırdı(13) .

Pergamon Medeniyeti ve Spor Tesisleri

Akropol yerleşkesi

Akropol, aşağı ve orta şehir olarak üç grupta toplanabilir. Pergamon Akropol'ü, Hellenistik dönemin yapısı olarak Atina'daki Akropol'e nazaran sosyal, kültürel ve sporsal halk toplantılarının yapıldığı, günlük yaşantının geçtiği bir kutsal yapı olarak ön planda görebiliriz. Akropol'ün mimari düzeni ise topografik yapıya oldukça iyi uydurulmuştur. İç içe düzenlenmiş yarım daireler şeklinde, birbiri üzerine konulan teraslar, üzerine yapılan tüm yapılar, güneyden kuzeye doğru sıralanmıştır. Bütün akropol yapılarının yelpaze şeklinde yer almış olması, onun görkemliliğini ve çekiciliğini arttırmıştır. Orta kentte ise, Gymnasiumlar, çeşmeler, tapınaklar ve hamamlar bulunurdu (AROLAT).

Akropol yerleşkesinde bulunan Gymnasium iki kısımdan oluşmuştur. Bunlar yukarı Gymnasium, orta ve aşağı Gymnasium şeklindedir. Yukarı Gymnasiumda Hera Kutsal alanında bulunan Helenistik yapı bileşimi vardır. Gymnasiumun avlusunun batı bölümünde küçük bir tapınak bulunmaktadır. Gymnasiumda ana felsefe olimpizm anlayışı ve sporu bir yaşam felsefesi olarak yapılmasını sağlamaktır. Buraya gelen gençlerin beden ve ruh sağlığını eğitmeye yönelik olarak yapılan Gymnasium, geniş sütunlu avlunun dört yanındaki ünitelerden oluşur. Gymnasium, gençlerin beden eğitimi ve ruh sağlığı ve yaşam felsefelerini oluşturmak için kullanılan bir eğitim merkezidir (MANSEL, 1995). Gymnasiumdaki çalışmaların amaçları, kuvvetli bir vatandaş olmak, güzel vücutlara kavuşmak ve savaşa hazırlık olarak değerlendirilmiştir (İŞCAN, 1998).

Gymnasiumda gençler sporsal aktivitelere başlamadan önce küçük tapınakta dini vazifelerini yerine getirip, ruhen rahatlayıp sporsal aktivitelere geçerlerdi. Bu aktiviteler sonunda hamamlarda temizlenirlerdi. Ayrıca hamamların yanında batı galerisinin arkasında duş yerleri bulunmaktaydı. Burada dikkat çeken unsur, sporun bir yaşam felsefesi olarak benimsenmiş olması ve bu dönemin insanların sporla bütünleşmeleridir. Kuzey batıda ise bir tiyatro, toplantı ve konser salonu göze çarpmaktadır. Bu mini tiyatro 1000 kişi kapasitesindedir. Bu toplantı ve konser salonunda sporcular değişik eğlencelerle rahatlamaya çalışırlardı. Gymnasiumun, kuzey bölümünün ortasında mermerden yapılmış ve kralla ait Gymnasium salonu bulunurdu. Kral, bu salonda sporsal aktivitelerde bulunurdu. Buradan yola çıkarak kral dan en alt seviyedeki kişilere kadar sporun tabana yayılarak, bir yaşam felsefesi halini aldığını görebiliyoruz.

“ ...Kuzey ve Güneyde iki yükselti arasındaki alanların, radyal biçimde düzenlenmiş ve oradaki seyirci sıralarını taşıyan destek yapılar doldurulmuştur. Yükselti arasında akan küçük çay, büyük bir olasılıkla amfiteyatronun arenasında ufak çaplı deniz savaşları ve su balesi gösterilerinin yapılabilmesini mümkün kılacak bir şekilde setler çekilerek gölgelendirilebiliyordu. Ama burası özellikle de yeni ve tipik Roma usulu bir eğlence biçimi olan gladyatör oyunları ve hayvan avı gösterilerinin yapıldığı bir yerd...”(RAFT, 2002).

“...Bazen bir deniz parçasına dönüşebilen bu alanda at ve mızrakla savaş gösterisi yapmaya yeterli genişlik yoktur. Bunun için burada mutlaka hem suda hem de karada yaşayan bazı hayvanları, timsahları, su aygırlarını ustaca yüzenlerle suyun ortasında dövüştürmekle yetinmeleri gerekirdi. Bazen de peri grupları deniz oyunları yaparak görüntüyü değiştirirlerdi...”(TEXIER, 2002).

Gymnasiumun güneyinde ise düşey arazide olimpiyat oyunlarındaki koşu parkuruna benzer koşu yolu oluşturulmuş ve kapalı stadium özelliği verilmiştir.

Orta ve aşağı Gymnasium, kentin en büyük yapılarından biridir. Araziye uygun üç teras şeklinde bir konum almaktadır. Bu yapı spora verilen önemi ortaya koymuştur. Orta Gymnasiumun merdivenleri girişinin doğusunda bir sütunun altında 21 m uzunlukta dikdörtgen şeklinde şehir çeşmesi göze çarpmaktadır. Akropol yerleşkesi yüksek bir dağın üzerinde olduğunda suyun Gymnasiumda çıkarılması spora verilen önemi göstermiştir. Gymnasiumda spor yapacak kişiler yaş gururlarına ayrılırdı. Alt terasda çocuklar, orta terasda gençler, üst kısım ise yetişkinlere yer verilmiştir. Doğu uçtaki küçük tapınağın hemen yanında da yazıt görülmektedir. Bu yazıtta Hermes ve Herakles atletik yapıya, güce, hız açısın dan yakınlık duyarak, tapınağı örnek olsun diye vurgulamıştır (ERİŞ, 1990).

Resim – 3: Akropol Yerleşkesi / Pergamon (www.google.com/Pergoman)

Asklepion yerleşkesi

M.Ö. 4. YY.'da kurulmuştur. En parlak dönemini ise M.S. 2 Y.Y.'da yaşamış bir şifa merkezidir. Akropol'den 820mt. Uzaklıkta bulunan Asklepion, Akropol'e kutsal bir yol ile ulaşırdı (AROLAT).

Asklepion yerleşim alanında bir hastane, bir kütüphane, bir amfiteyatro bulunmaktadır. Bu yerleşim alanında da Olimpia'ya benzer yapılar göze çarpmaktadır. Bunlar hamamlar ve duş yerleridir. Bu merkezde tamamen hastalar kültürel yönden desteklenip, kişilerin eski günlerine dönmeleri sağlanmaktaydı.

Resim – 5: Asklepeion Yerleşkesi / Pergamon

Hastanede kısa koşular, yürüyüşler yaptırılmış vb. tedavi yöntemleri de kullanılmıştır. Burada hastaların spor yapmaları ve eğlenmeleri için şölen merkezi şeklinde galeriler bulunmaktadır (RAFT, 2002). Asklepeion’ da yapılan dini festivaller de gençler ağıtlar okur, müzik eşliğinde dans ederlerdi (MANSEL, 1995). Bu festivallerde sporsal yarışmalar yapılır ve bu organizasyonlar, Antik Olimpiyat oyunlarına eş değerde tutulurdu. 2. Y.Y.’da burada halk kitlelerinin başta gelen eğlenceleri olan stadiumlardaki, amfityatrolar ve tiyatrodaki oyunlara akın edebilecek bir alan yaratılmıştır (MANSEL, 1995).

Sonuç

Pergamon medeniyeti, Akropol ve Asklepeion yerleşkelerindeki beden eğitimi ve spor kültürü anlayışının o döneme ait örnekleri incelendiğinde, spor ve sanatın toplumsal bir değer olarak karşımıza çıktığını görebiliyoruz. Özellikle Stadiumlarda, gymnasiumlar, amfityatrolar, rehabilitasyon merkezleri, festival alanları, tapınaklar, kütüphaneler vb. bir çok örnek, bize Pergamon medeniyetinin beden ve ruh sağlığını geliştirecek uygulamaların yapıldığı, sporun eğitim, rehabilitasyon ve eğlence amacıyla kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca elit sporcuları eğiterek antik olimpiyatlarda Pergamon medeniyetini temsil etmelerini sağlamaktadır. Aynı zamanda, Pergamon medeniyetinde planlı bir şehircilik anlayışı sonucunda, sporsal, kültürel ve toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilecek tesislerde inşa edilmiştir. Bu medeniyetteki tesisleşme anlayışında dikkati çeken nokta, birçok tesisin birbirine kutsal yollar ile bağlantılı olmasıdır. Bu uygulamalar, spor kültürünün bir yaşam felsefesi şeklinde algılandığını ayrıca spor, sanat ve kültür anlayışlarının bir bütün olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Kaynaklar

- (1) KORYÜREK C.(1996), “Eski Olimpiyatar, Modern Olimpiyatlar, Olimpiyatlarda Türkler” syf(1-7)
- (2) ALPMAN C., (1972), “Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi”, syf (67)
- (3) “Bergama ve İlkler” www.ege.edu.tr
- (4) RAFT W. (2002), “Pergamon “ syf (221-227-235-238-240-241-242-260-261-262-263)
- (5) BAŞGELEN N.(1992) ‘Üç İzmir’ syf (365)
- (6) GUTTMANN A., (1981), “Sport Spectators Antiquity To Renaissance.” Journal Of Sport History, Vol:8, No:2, (Summer, 1981)
- (7) AROLAT.O.S, “Tarihin Tanığı Anadolu’ da Kurulan Cumhuriyet”, Syf:(82-83)
- (8) ERİŞ E. (1990), “Bergama Tarihinde Akropol ve Sanat Eserleri” syf (1)
- (9) MANSEL M.A.(1995), “Ege ve Yunan Tarihi”, syf (175)
- (10) ERDEMLİ A. (1996), “İnsan,Spor ve Olimpizim” syf (175)
- (11) SÖNMEZ V. (2004), “Eğitim Tarihi Ders Notları” (KOÜ) syf
- (12) İŞCAN F. (1988), “Türklerde Spor” Syf (18)
- (13) “Journal Surveys, Classical Sport”, Journal of Sport History, Vol:12, No:3, (Winter,1985)
- (14) TEXIER C. (2002)” Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi” Çev.: Ali SUAT, Syf: 394, Ankara
- (15) www.ioa.org.gr
- (16) www.google.com/Pergamon
- (17) www.bergamabel.tr